

Wiesława Włodarczyk-Guzek*

KRAJE SOCJALISTYCZNE W MIĘDZYNARODOWYM FUNDUSZU WALUTOWYM

Członkami Międzynarodowego Funduszu Walutowego są prawie wszystkie kraje świata. Z ważniejszych państw pozostających poza obrębem tej instytucji wymienić należy Szwajcarię, ZSRR i kilka innych krajów socjalistycznych.

ZSRR był jedynym państwem socjalistycznym biorącym udział w Konferencji Walutowo-financej Narodów Zjednoczonych w 1944 r. w Bretton Woods (USA). Delegacja radziecka aktywnie uczestniczyła w tej konferencji i na jej wniosek wprowadzono do statutu Funduszu przepisy, mające duże znaczenie dla państw socjalistycznych, a mianowicie art. IV § 5e, mówiący o tym, że członek MFW może zmienić parytet swojej waluty bez współudziału Funduszu, jeśli zmiana ta nie będzie miała wpływu na międzynarodowe transakcje członków Funduszu¹. Kwotę ZSRR ustalono na poziomie 1,2 mld dol., co zapewniałoby mu 12,3% głosów. Jednak ZSRR nie ratyfikował umowy o MFW i ostatecznie do niego nie przystąpił. Motywów tej decyzji należy upatrywać w napięciach politycznych zrodzonych w drugiej połowie lat czterdziestych oraz w silnych tendencjach autarkicznych w gospodarce ZSRR². Ponadto z przyczyn szczegółowych wymienić należy również niedostatecznie silną pozycję ZSRR w projekcie systemu podejmowania decyzji przez tę organizację, niechęć do ujawniania danych statystycznych dotyczących stanu gospodarki oraz obawę przed

* Dr, adiunkt w Zakładzie Finansów Międzynarodowych UŁ.

¹ Z. K a r p i ń s k i, Nasze stosunki z Międzynarodowym Funduszem Walutowym i Międzynarodowym Bankiem Odbudowy i Rozwoju, "Życie Gospodarcze" 1974, nr 4, s. 14.

² J. G o l d, Membership and Nonmembership in the IMF, Washington D.C. 1974, s. 107.

względem w sprawy wewnętrzne członków, szczególnie ubiegających się o pomoc finansową³.

Fakt nieprzystąpienia ZSRR był pierwszym niepowodzeniem tej instytucji wobec pierwotnie panującego przekonania, że stanie się ona w pełni międzynarodowa i będzie obejmować wszystkie państwa reprezentowane w Bretton Woods, bez względu na różnice ustrojowe.

Pierwszymi krajami socjalistycznymi członkami, a jednocześnie założycielami MFW od roku 1946 były: Polska, Czechosłowacja i Jugosławia. Na ich pozycję w Funduszu ogromny wpływ miała międzynarodowa sytuacja polityczna. Powstanie dwóch przeciwstawnych obozów państw oraz polityka zimnej wojny lat pięćdziesiątych miała niekorzystny wpływ na możliwość rozwoju współpracy krajów o odmiennych ustrojach politycznych na forum MFW. Okoliczności te doprowadziły w 1950 r. do wystąpienia Polski z Funduszu, natomiast w 1954 r. do wykluczenia Czechosłowacji. Po roku 1954 jedynym państwem socjalistycznym należącym do Funduszu była Jugosławia.

Kuba po rewolucji 1959 r. uczestniczyła w działalności Funduszu do 1969 r., kiedy to wycofała się dobrowolnie. Jednym z powodów rezygnacji była groźba wstrzymania możliwości korzystania z zasobów MFW w związku z niewywiązywaniem się Kuby z jej obowiązków statutowych⁴.

Obecnie grupa państw socjalistycznych działających w Funduszu obejmuje: Jugosławię, Rumunię, Wietnam, Chiny, Węgry oraz Polskę. Kraje wchodzące w jej skład różnią się znacznie poziomem rozwoju gospodarczego, rozwiązaniami systemowo-instytucjonalnymi w gospodarce, a przede wszystkim stopniem powiązań z polityką zagraniczną ZSRR. Specyfika gospodarek i polityki zagranicznej każdego z tych państw wpływa na zróżnicowanie ich pozycji w Funduszu. Mimo trudności, jakie nasuwa porównanie działalności Jugosławii czy Chin z uczestnictwem krajów RWPG w Funduszu, prezentacja odmiennych doświadczeń tych państw może prowadzić do ciekawych wniosków, biorąc pod uwagę fakt, że Polska w ostatnim okresie została również członkiem MFW i nie jest nam obojętne, jak będą się układały nasze stosunki z tą organizacją.

³ J. K r a n z, MFW i Bank Światowy. Uczestnictwo krajów socjalistycznych, "Rynki Zagraniczne" 1986, nr 78, s. 5.

⁴ Kuba odmówiła dostarczenia Funduszowi informacji, ustanowiła ograniczenia dewizowe bez konsultacji z MFW, a także nie dokonywała terminowych spłat pożyczek zaciągniętych przez poprzedni rząd. Według G o l d, Membership and..., s. 342-344.

I. Polska w MFW

Na Konferencji w Bretton Woods Polska była reprezentowana przez delegację rządu emigracyjnego, z ministrem skarbu Ludwikiem Grosfeldem na jej czele⁵.

W toku dyskusji nad poszczególnymi punktami statutu delegacja polska dążyła do tego, aby dla krajów okupowanych przez nieprzyjaciela przyjąć ulgowe postanowienia, które obowiązywałyby w okresie przejściowym, a dotyczyły głównie terminu ustalenia parytetu swojej waluty oraz możliwości utrzymania ograniczeń walutowych w tym okresie. Postulaty te zostały uwzględnione i znalazły swój wyraz w statucie.

W wyniku zmian międzynarodowej sytuacji politycznej po Konferencji Jałtańskiej państwa zachodnie w lipcu 1945 r. cofnęły uznanie rządu emigracyjnego, uznając jednocześnie Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej za jedynego reprezentanta państwa polskiego. Umowę z Bretton Woods w imieniu tegoż rządu podpisał Oskar Lange - ambasador w Waszyngtonie. Dokument przystąpienia Polski do MFW i Banku Światowego złożony został 26 III 1946 r.⁶ Polska została więc członkiem Funduszu już jako kraj demokracji ludowej z kwotą 125 mln dol., co zapewniało 1,52% głosów.

Władze polskie oczekiwały znacznej pomocy ze strony MFW i Banku Światowego. Rozmiary zniszczeń wojennych upoważniały do takich oczekiwań. Jednak mimo prowadzonych na ten temat licznych rozmów między przedstawicielami Polski a władzami Funduszu, nasz kraj nie korzystał z żadnych świadczeń finansowych tej organizacji⁷.

Dnia 14 III 1950 r. ambasador Polski w Waszyngtonie Józef Wieniewicz złożył na ręce naczelnego dyrektora Funduszu pismo, uzasadniające decyzję rządu polskiego o wystąpieniu z MFW⁸. Swoją decyzję Polska motywowała faktem podporządkowania Funduszu polityce USA⁹.

⁵ K a r p i ń s k i, Nasze stosunki..., s. 14.

⁶ J. K r a n z, Państwa socjalistyczne w MFW i Banku Światowym, "Sprawy Międzynarodowe" 1984, nr 11, s. 27.

⁷ K. Z a b i e l s k i, Stosunek krajów i instytucji RWPG do Międzynarodowego Funduszu Walutowego i Banku Światowego, Warszawa 1971, s. 17.

⁸ G o l d, Membership and..., s. 242.

⁹ Podejmując decyzję o nieprzyznaniu licencji eksportowej na sprzedaż do Polski maszyn rolniczych, które miały być dostarczone w ramach kredytu Banku Światowego, rząd USA nie dopuścił do poddania

Dyrektor naczelny w odpowiedzi na pismo rządu polskiego przyjął wystąpienie Polski z MFW, kwestionując zasadność powodów podanych przez nasz kraj.

Faktem jest, że działalność Funduszu zwłaszcza w okresie zimnej wojny pozostawała pod dużym wpływem USA. Nieprzychylnie stanowisko tego państwa wobec Polski po odmowie przez nią uczestnictwa w planie Marshalla niekorzystnie oddziaływało na możliwość uzyskania kredytów z Funduszu.

Do politycznych przyczyn niekorzystnej sytuacji Polski w Funduszu należy zaliczyć także obawy członków i władz MFW co do stopnia politycznej i gospodarczej niezależności krajów socjalistycznych od ZSRR.

Jednak wbrew stanowisku władz polskich nie można całej winy za niepowodzenia starań o kredyt w Funduszu przypisywać niechętnemu stanowisku władz zachodnich. Głównym powodem niemożności korzystania przez nasz kraj z zasobów finansowych MFW było niewywiązywanie się z obowiązków członkowskich. Nie dokonała ona wpłaty 25% kwoty w złocie i nie wystąpiła do Funduszu z formalnym wnioskiem o uznanie zmiany kursu złotego wprowadzonej we wrześniu 1947 r.¹⁰

W latach późniejszych (1957 r.) były podejmowane próby wyjaśnienia stanowiska dyrekcji Funduszu w kwestii powrotu Polski do tej instytucji. Z uwagi na fakt, iż USA odgrywa w MFW decydującą rolę, strona polska przeprowadziła rozmowy również z Departamentem Stanu USA oraz z Zarządem Rezerwy Federalnej. Jednak ich rezultat nie był zadowalający z powodu niechętniej postawy tego kraju¹¹. To negatywne stanowisko USA wobec sprawy powrotu Polski do MFW trwało jeszcze następną dekadę. W latach siedemdziesiątych natomiast administracja amerykańska nie wykazywała już takiej sta-

pod głosowanie polskiego wniosku kredytowego. Fakt ten nie może być jednak odnoszony do możliwości uzyskania kredytów z MFW.

¹⁰ NBP stosował w 1946 r. kurs 1 dol. = 100 zł, który jednak coraz wyraźniej odbiegał od spadającej siły nabywczej złotego. Uwzględniając zachodzące zmiany, wprowadzono od 1 IX 1947 r. kurs 1 dol. = 400 zł jako obowiązujący do rozliczeń towarowych i postanowiono stosować go od 1 I 1948 r. także do rozliczeń z wszelkich innych tytułów. Władze polskie nie wystąpiły jednak do Funduszu z formalnym wnioskiem o uznanie tego kursu, wobec czego kurs 1 dol. = 400 zł (stosowany bez zmiany do reformy systemu pieniężnego 28 X 1950 r.) nie uzyskał statusu uznanego przez Fundusz parytetu waluty polskiej. Według K a r p i ń s k i, Nasze stosunki..., s. 14.

¹¹ Z a b i e l s k i, Stosunek krajów i instytucji RWPg..., s. 18.

nowczości w tej kwestii, z kolei władze polskie nie wyrażały gotowości do podjęcia rokowań z MFW¹².

W listopadzie roku 1981 Polska złożyła na ręce dyrektora Funduszu J. de Larosiere'a wniosek o powrót do MFW¹³. W tym czasie kraj nasz znajdował się w sytuacji otwartego kryzysu finansowego. Zaczął się już proces rozłożenia spłaty długów. Pierwsze porozumienie zostało zawarte z rządami-wierzycielami w kwietniu 1981 r. Negocjacje trwały w dalszym ciągu. Tak więc podstawowym motywem działania władz polskich, zgodnym zresztą z pragnieniami wierzycieli, było zwiększenie naszych możliwości finansowych w celu uzyskania pożyczek potrzebnych do wyjścia z kryzysu i dla reformy gospodarczej¹⁴. Ponadto wniosek motywowano tym, że Fundusz przyczyni się do wzmocnienia kontroli nad racjonalnością polityki gospodarczej oraz poprawy standingu kredytowego naszego kraju¹⁵.

Wprowadzenie stanu wojennego w Polsce przerwało procedurę aplikacyjną. Kontakty z MFW nie zostały jednak zerwane, chociaż USA przez długi czas były jedynym krajem, który utrzymywał veto, sprzeciwiając się przyjęciu Polski w poczet członków Funduszu. Jakkolwiek USA formalnie nie mogą samodzielnie zablokować decyzji o przyjęciu jakiegoś kraju do MFW, gdyż decyzje takie zapadają zwykłą większością głosów, a takiej USA nie mają, to jednak nie ulega wątpliwości, że opóźnienie rokowań między Polską a MFW spowodowane było negatywnym podejściem administracji waszyngtońskiej do kwestii powrotu Polski do Funduszu. Dopiero zmiana stanowiska USA w tej sprawie umożliwiła zakończenie negocjacji i przyjęcie Polski do MFW. Stało się to 12 VI 1986 r., a więc prawie w pięć lat po oficjalnym złożeniu wniosku przez nasz kraj. Kwotę Polski ustalono na poziomie 680 mln SDR, co przy obecnym kursie waluty amerykańskiej wynosi ok. 770 mln dol. Tak więc kwota polska jest najwyższa ze wszystkich należących do Funduszu europejskich krajów socjalistycznych.

¹² J. K r a n z, Polska droga do międzynarodowych organizacji, "Rynki Zagraniczne" 1986, nr 87, s. 3.

¹³ S. R a c z k o w s k i, Polska powraca do MFW, "Życie Gospodarcze" 1981, nr 50, s. 5.

¹⁴ Europejskie kraje socjalistyczne i Międzynarodowy Fundusz Walutowy, "Biuletyn Ekonomiczny PAP" 1985, nr 1447, s. 24.

¹⁵ M. ł y t k o, Polska u progu Międzynarodowego Funduszu Walutowego, "Odrodzenie" 1984, nr 35, s. 4.

II. Czechosłowacja w MFW

Czechosłowacja, podobnie jak Polska, brała udział w Konferencji w Bretton Woods i została członkiem-założycielem Funduszu. Jej kwota była ustalona na poziomie 125 mln dol., co zapewniało jej 1,52% głosów. W czerwcu 1953 r. rząd Czechosłowacji przeprowadził dewaluację korony i fakt ten, jego zdaniem, w niczym nie naruszał statutu MFW, nie dotyczył bowiem transakcji tego kraju w obrocie międzynarodowym. Stanowisko to spotkało się z dezaprobatą Rady Wykonawczej MFW, która na posiedzeniu w dniu 20 VII 1953 r. zażądała wyjaśnień w tej sprawie. Ponadto zarzucono Czechosłowacji niewywiązywanie się z obowiązków statutowych, wynikających z niedostarczenia informacji dotyczących wysokości obrotów handlu zagranicznego, bilansu płatniczego, dochodu narodowego i nowego poziomu cen, a także zarzucano wprowadzenie niezgodnych z umową o MFW restrykcji w dziedzinie wymiany¹⁶. Kwestie te były przedmiotem postępowania interpretacyjnego. Zdaniem strony czechosłowackiej informacje, których domagał się Fundusz, dotyczyły spraw zastrzeżonych tajemnicą z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa, w związku z tym normy ogólne stanowią podstawę do odmowy odpowiedzi.

Spór między Czechosłowacją a Funduszem właściwie toczył się wokół podstawowej kwestii dotyczącej stosunku postanowień Umowy a normami prawa międzynarodowego, w szczególności zasady nieingerencji w wewnętrzne sprawy państwa członkowskiego. Z uwagi na sztywne stanowisko obydwu głównych organów MFW, Czechosłowacja została uznana za niezdolną do korzystania z zasobów Funduszu, a po upływie pewnego okresu wykluczona. Tak więc z dniem 31 XII 1954 r. Czechosłowacja przestała należeć do MFW, a w trzy miesiące później również i do MBOiR.

Przypadek Czechosłowacji jest o tyle interesujący, że nie była ona jedynym krajem, który zmienił kurs swojej waluty bez porozumienia z Funduszem, bowiem Francja uczyniła to samo 26 I 1948 r., za co została jedynie pozbawiona prawa korzystania ze środków MFW. Zakaz ten został zniesiony 15 X 1954 r., a kurs uzgodniono dopiero

¹⁶ E. P. H e x n e r, Interpretation by Public International Organizations of Their Basic Instruments, AJIL, 1959, nr 2, s. 362 i n.

w cztery lata później¹⁷. Wydaje się, że stanowisko MFW w tej sprawie było niewątpliwie wynikiem czynników przede wszystkim politycznych.

W okresie przynależności do Funduszu Czechosłowacja uzyskała kredyt w wysokości 6 mln dol., który został spłacony w latach 1955-1960¹⁸.

III. Jugosławia w MFW

Jugosławia jest członkiem-założycielem Funduszu. Jej początkowa kwota ustalona została na poziomie 60 mln dol., co zapewniało 0,86% głosów¹⁹. Jugosławia nie posiadała zatem swego przedstawiciela we władzach Funduszu. W wyniku wielokrotnych zmian kwot, po ósmej generalnej podwyżce udział Jugosławii wynosi 613 mln SDR, co zapewnia jej 0,69% głosów²⁰.

Do roku 1977 Jugosławia uzyskiwała od MFW w formie kredytów łącznie 768,2 mln SDR²¹. W obliczu złego stanu gospodarki Jugosławii w drugiej połowie lat siedemdziesiątych (w 1978 r. deficyt bilansu płatniczego wynosił 36 mln dol., a ujemne saldo bilansu handlowego było blisko dwukrotnie wyższe) w roku 1979 eksperci MFW przy współpracy przedstawicieli Jugosławii opracowali program stabilizacyjny. Program ten przewidywał ograniczenie inflacji i zmniejszenie deficytu bilansu płatniczego. Poprawa wyników gospodarczych miała być osiągnięta na drodze ograniczenia tempa wzrostu masy monetarnej oraz dostosowania wzrostu wydatków sektora państwowego do tempa wzrostu dochodu narodowego. Kredyty przyznane Jugosławii na realizację programu wraz ze środkami uzyskanymi przez nią w ramach ułatwień kompensacyjnych na skutek spadku wpływów eksportowych wynosiły 268,3 mln SDR.

Na początku roku 1980 Jugosławia wykorzystała fakt zmiany za-

¹⁷ G o l d, Membership and..., s. 135.

¹⁸ Z a b i e l s k i, Stosunek krajów i instytucji RWPG..., s. 19.

¹⁹ J. Ś w i d r o w s k i, Bretton Woods, Warszawa 1946, s. 17-18.

²⁰ Annual Report 1983, IMF, Washington D.C., s. 135.

²¹ T. W a s i l e w s k i, Ekonomiczne aspekty przystąpienia Polski do MFW i IBRD, Warszawa 1981, s. 37.

ślad udzielania kredytów kompensacyjnych i uzyskała 50% ówczesnej kwoty, czyli 138,5 mln SDR w ramach tych ułatwień na finansowanie spadku wpływów dewizowych pochodzących zarówno z jej eksportu, jak również turystyki i przekazów pracowniczych. Oprócz tego kraj ten dokonał zakupów walut w ramach innych ułatwień, tak że uzyskane kredyty w tym okresie wynosiły 338,5 mln SDR. Ponadto w połowie roku 1980 przyznano Jugosławii kredyt typu stand-by w wysokości 339,25 mln SDR na dalsze finansowanie programu stabilizacyjnego. W rezultacie ciągłego pogarszania się sytuacji gospodarczej tego kraju i konieczności podjęcia na szerszą skalę działań dostosowawczych (w 1980 r. inflacja osiągnęła 37%, ujemne saldo obrotów bieżących przekroczyło 6 mld dol.)²²; uzgodniona suma okazała się zbyt niska. W wyniku renegocjacji warunków promesy na początku roku 1981 środki udostępnione w jej ramach podniesiono do wysokości 1662 mln SDR (ok. 2 mld dol.), co stanowiło 400% ówczesnej kwoty Jugosławii. Był to największy kredyt, jaki do tej pory uzyskała Jugosławia z Funduszu²³. Ponadto, jak oświadczyli przedstawiciele MFW, był to również największy kredyt, jaki przyznano pojedynczemu krajowi rozwijającemu się²⁴. Kredyt ten był wykorzystany w ciągu trzech lat (po 554 mln SDR rocznie). Z ogólnej jego sumy 304,2 mln SDR przyznano w ramach transz kredytowych, a pozostałe 1357,8 mln zgodnie z zasadami dotyczącymi ułatwień uzupełniających.

Uzyskane w ramach promesy kredytowej środki przeznaczone były na finansowanie nowego programu stabilizacyjnego. Program ten zaprezentowany przez Jugosławię na lata 1981-1983 będący częścią planu 5-letniego stanowił kontynuację restrykcyjnej polityki dochodów zapoczątkowanej w roku 1979 i zawierał konieczne elementy restrukturalizacji gospodarki. Dotyczyły one realizacji programu oszczędności energii oraz dokonania pewnych przesunięć środków inwestycyjnych do proeksportowych sektorów gospodarki - rolniczego i wydobywczego.

Program stabilizacyjny wprowadzony w 1981 r., poparty 3-letnim kredytem typu stand-by, przyczynił się w dużej mierze do uzyskania znacznej poprawy stanu rachunku obrotów bieżących w walu-

²² Ibidem.

²³ Z. M a n k i e w i c z, Powrót z rozsądku, "Rynki Zagraniczne" 1981, nr 136, s. 1.

²⁴ Należy zaznaczyć, że Jugosławia uczestniczy w Funduszu, mając status kraju słabo rozwiniętego.

tach wymienialnych - z deficytu równego 1600 mln dol. w roku 1982 na nadwyżkę w 1983 r., wynoszącą 300 mln dol.²⁵ Poprawa ta była jednak uzyskana przy dużym pogorszeniu się rachunku obrotów kapitałowych i ograniczeniu importu, które nie mogło być dalej utrzymywane bez szkody dla produkcji eksportowej.

Na początku roku 1984 rozmowy toczone między MFW i Jugosławią zakończyły się podpisaniem porozumienia, którego wynikiem było udzielenie SFRJ kredytu typu stand-by w wysokości 370 mln dol. Kredyt ten warunkował przyznanie przez rządy państw zachodnich i największe banki handlowe nowych pożyczek o łącznej wysokości 2 mld dol.²⁶ Pomogło to Jugosławii wywiązać się z zobowiązań finansowych przypadających na 1984 r.

Obok konieczności uzyskania pożądanego stanu bilansu płatniczego przed władzami Jugosławii w ostatnich latach stoją inne, poważne problemy gospodarcze. Mimo wprowadzenia na przełomie 1983 i 1984 r. administracyjnej kontroli cen, w lipcu 1984 r. inflacja osiągnęła bardzo wysoki poziom. Ceny detaliczne wzrosły o 62,1% w porównaniu z lipcem poprzedniego roku²⁷.

Różnice zdań między władzami Jugosławii a przedstawicielami Funduszu na kwestię polityki cen i sposobów zwalczania inflacji są znaczne i prowadzą do wielu nieporozumień. Antyinflacyjny program opracowany dla Jugosławii przez ekspertów MFW na rok 1984 przewidywał znaczne cięcia inwestycyjne. Ograniczenia te, zdaniem przedstawicieli rządu Jugosławii, przyczyniły się do zastoju w niektórych gałęziach gospodarki. Fundusz nalegał na złagodzenie kontroli cen, spodziewając się pozytywnych rezultatów po swobodnym ich kształtowaniu się. Jugosławia zaś obawiała się gwałtownego wzrostu inflacji w warunkach braku administracyjnej kontroli cen. Ostatecznie uzgodniono, że ceny ok. 53% towarów na rynku jugosłowiańskim będą kształtowały się od września roku 1984 swobodnie. Od wprowadzenia tego posunięcia przez rząd Jugosławii Fundusz uzależnił udzielenie kolejnej transzy kredytowej przypadającej na rok 1984.

W styczniu 1985 r. pod presją MFW kontrole cen zostały pono-

²⁵ Press Releases, "IMF Survey" 1984, Vol. 13, No 7, s. 225.

²⁶ Wizyta misji MFW w Jugosławii, "Rynki Zagraniczne" 1984, nr 71, s. 2.

²⁷ Oznaki poprawy w gospodarce Jugosławii, "Biuletyn Ekonomiczny PAP" 1984, nr 1402, s. 26.

wnie złagodzone²⁸, co przyczyniło się do znacznego wzrostu tempa inflacji, które na koniec roku osiągnęło poziom 75,7%²⁹. Dalszym posunięciem było osiągnięcie porozumienia między władzami Jugosławii i przedstawicielami Funduszu dotyczącego w szczególności stawianego zdecydowanie przez MFW wymogu elastycznego kształtowania przez banki jugosłowiańskie wysokości stopy procentowej, w zależności od zmian poziomu inflacji w tym kraju³⁰. Powszechnie uważa się, że w warunkach osiągniętego porozumienia łatwiejsze staną się starania władz Jugosławii o refinansowanie części długu wobec banków handlowych, którego kwota w wysokości 3,8 mld dol. powinna być spłacona w ciągu trzech lat (1985-1988). Podobny pogląd jest wyrażany na temat perspektywy odłożenia regulacji zobowiązań wobec państw-wierzycieli Jugosławii. Urealnienie stopy procentowej w zależności od zmian poziomu inflacji w połączeniu z restrykcyjną polityką finansową wpłynąć ma na zahamowanie odpływu kapitałów krótkoterminowych i pozwolić na odbudowę rezerw walutowych. Towarzyszyć temu będzie urealnienie kursu walutowego dinara w celu zapewnienia odpowiedniego stopnia konkurencyjności jugosłowiańskiego eksportu. Zostaną wprowadzone ograniczenia wydatków sektora państwowego i wzrostu płac. Ulegną redukcji subsydia rządowe. Podejmowane mają być środki prowadzące do wzrostu efektywności produkcji i lepszej alokacji zasobów. Skuteczna realizacja tego programu może wpłynąć w istotny sposób na poprawę gospodarczej i płatniczej sytuacji Jugosławii.

Jak do tej pory Jugosławia wypełnia twarde warunki narzucone przez Fundusz, uzyskując poparcie w postaci kredytów MFW. Jednak, jak wykazał ostatni rok, mający stanowić przełom w procesie wychodzenia z kryzysu stwarzając warunki do ponownego przyspieszonego rozwoju, rezultaty gospodarcze nie potwierdziły tych oczekiwań. Sytuacja gospodarki jugosłowiańskiej pozostała nadal skomplikowana. Nie brak opinii, że stabilizacja jest nadal celem nie mniej odległym niż trzy lata temu.

²⁸ Gospodarcze problemy Jugosławii, "Biuletyn Ekonomiczny PAP", 1985, nr 1433, s. 23.

²⁹ M. Węglewski, Jugosławia. Stabilizacja wciąż tylko celem, "Rynki Zagraniczne" 1986, nr 37, s. 3.

³⁰ Porozumienie Jugosławii z MFW, "Rynki Zagraniczne" 1986, nr 16, s. 1.

Do końca lipca roku 1986 kredyty zaciągnięte przez Jugosławię stanowiły łącznie 3759,6 mln SDR. Sytuację w poszczególnych latach przedstawia tab. 1.

T a b e l a 1

Kredyty udzielone Jugosławii przez MFW
w ramach wszystkich ciągnień (w mln SDR)

Lata	Suma kredytu
1947-1977	768,2
1978	-
1979	268,3
1980	338,5
1981	554,0
1982	554,0
1983	554,0
1984	332,7
1985	255,0
Razem	3 624,7
Razem do lipca 1986	3 759,6

Ź r ó d ł o: International Financial Statistics, IMF, Yearbook 1983, s. 13-25; International Financial Statistics, IMF, August 1986, s. 29.

Wszystkie kredyty uzyskała Jugosławia w ramach normalnych transz kredytowych, ułatwień kompensacyjnych oraz ułatwień uzupełniających. Ponadto w ramach kolejnych alokacji SDR Jugosławia otrzymała łącznie 155,2 mln SDR³¹.

IV. Rumunia w MFW

Z dniem 15 XII 1972 r. Rumunia została członkiem MFW, a więc w okresie osiągania wysokiego tempa wzrostu gospodarczego (ocenianego na średnio 11,3% w skali rocznej w latach 1971-1975)³², w warunkach niskiego poziomu zadłużenia zewnętrznego. Celem podjęmo-

³¹ W a s i l e w s k i, Ekonomiczne aspekty..., s. 37.

³² J. B r z o z o w s k i, Czego oczekiwać od MFW i Banku Światowego?, "Rynki Zagraniczne" 1985, nr 124, s. 3.

wanej wówczas decyzji o przystąpieniu do Funduszu było zamierzenie zdywersyfikowania źródeł uzyskiwanych kredytów na przyspieszoną modernizację gospodarki. Miało to szczególne znaczenie, ponieważ kraj ten ze względu na niski poziom produktu narodowego brutto na jednego mieszkańca (według ocen Banku Światowego 600 dol. w 1972 r.) został zaliczony do grupy państw słabo rozwiniętych, korzystających z ulgowych pożyczek Banku Światowego.

Równocześnie na Rumunię nałożono niezbyt uciążliwe obowiązki związane z przyjęciem jej w poczet członków Funduszu. Przede wszystkim zobowiązano do dostarczania informacji wymaganych statutem, a więc dotyczących stanu bilansu płatniczego, rezerw walutowych itp. - jednak informacje te do roku 1980 nie były rozpowszechniane przez Fundusz³³. Ponadto kraj ten zobowiązano do przygotowania wymieniałości swojej waluty, ale Rumunia mogła skorzystać z art. XIV umowy, pozwalającego utrzymać niewymieniałość waluty. Zresztą większość walut krajów członkowskich MFW nie jest wymieniaalna właśnie na mocy tego artykułu. Rumunia wprowadziła w 1981 r. oficjalny kurs leja oparty na złocie i zastąpiła go kursem "handlowym", co oznaczało poważną dewaluację - z 4,5 do 15 lei za 1 dol. Zmiana ta miała jednak tylko statystyczne reperkusje w handlu zagranicznym, bo nie można było dostrzec żadnych oznak wymieniałości leja ani też zmniejszenia liczby kursów walutowych w praktyce.

Rumunia przystąpiła do Funduszu z kwotą 100 mln SDR (25% tej sumy miało pokrycie w złocie). Po kolejnych podwyżkach obecnie udział jej równy jest 523,4 mln SDR, co zapewnia Rumunii 0,59% głosów³⁴.

Wkrótce po uzyskaniu członkostwa Rumunia zaciągnęła kredyt w ramach transzy rezerwowej. Zgodnie z zasadami wykorzystywania tego rodzaju kredytów uzyskanie ich nie pociąga dla kraju członkowskiego żadnych warunków ze strony Funduszu. W ciągu pierwszego roku Rumunia korzystała również z możliwości w ramach pierwszej transzy kredytowej. Dopiero w roku 1975 Rumunia sięgnęła po kredyty w ramach

³³ J. K r a k o w s k i, Międzynarodowy Fundusz Walutowy - zasady tworzenia i wykorzystywania jego zasobów, "Handel Zagraniczny" 1981, nr 5, s. 23.

³⁴ "IMF Survey. Supplement on the Fund" September 1984, Vol. 13, s. 77.

wyższych transz, wykorzystanie których uzależnione było od spełnienia szeregu warunków, a mianowicie³⁵:

1) nieprzekraczania ustalonego pułapu deficytu bilansu obrotów bieżących,

2) ograniczenia rozmiarów krótkoterminowych kredytów dla gospodarki krajowej do ustalonego limitu,

3) utrzymania właściwej struktury zadłużenia zewnętrznego,

4) osiągania 10-15 mln dol. wzrostu rezerw walutowych rocznie.

Od roku 1976 Rumunia zaczęła wykorzystywać również kredyty w ramach ułatwień kompensacyjnych związanych ze spadkiem wpływów eksportowych. Do końca 1977 r. kraj ten wykorzystał wszystkie możliwości uzyskania tych kredytów w wysokości 142,5 mln SDR. Cała suma kredytu otrzymanego w 1980 r. (121,25 mln SDR) związana była również ze spadkiem wpływów dewizowych z eksportu głównie artykułów rolnych w 1979 r.

Oprócz wymienionych kredytów, uczestnicząc w drugiej emisji SDR w latach 1979-1981, Rumunia uzyskała 75,95 mln SDR. Z innych operacji, które wymagają podkreślenia, Rumunia w okresie 1976-1980 otrzymała ponad 30 mln dol. z tytułu udziału w zyskach Funduszu, pochodzących ze sprzedaży złota będącego własnością MFW. Ponadto sama kupiła w Funduszu w roku 1980 prawie 162,6 tys. uncji złota po cenie 35 SDR za uncję.

Jak widać, Rumunia przez długi okres w umiarkowany sposób korzystała z przysługujących w tej dziedzinie uprawnień. Do końca roku 1980 zaciągnęła ogółem 560 mln SDR. Dopiero w 1981 r. wskutek gwałtownego pogłębienia się trudności płatniczych Rumunia zwróciła się do władz MFW o przyznanie jej większej pomocy. W efekcie, 15 VI 1981 r., podpisana została promesa kredytowa przyznająca Rumunii prawo do zakupu 1102,5 mln SDR w ciągu trzech lat³⁶, z czego 367,5 mln w ramach normalnych transz kredytowych, natomiast 735 mln SDR w ramach ułatwień rozszerzonych i uzupełniających. Środki te przyznano na finansowanie deficytu bilansu płatniczego w okresie realizacji programu stabilizacyjnego, uznanego przez rząd rumuński za część planu reform gospodarczych. Program stabilizacyjny zobowiązywał Rumunię do przeprowadzenia dewaluacji leja o ok. 20%, przywrócenia równowagi między inwestycjami w rolnictwie i w prze-

³⁵ W a s i l e w s k i, *Ekonomiczne aspekty...*, s. 34.

³⁶ "IMF Survey" 1983, Vol. 12, No 23/December 31, s. 69.

myśle, realizacji programu oszczędności energii, stopniowego przywracania równowagi bilansu handlowego na drodze wzrostu eksportu i ograniczenia importu, zmniejszenia zadłużenia w walutach wymiennalnych (w 1981 r. zadłużenie Rumunii w walutach wymiennalnych wynosiło 9,8 mln dol.³⁷). Suma, na jaką opiewał kredyt, miała być wykorzystana w 6-miesięcznych ratach. W roku 1981 Rumunia wykorzystła pierwszą ratę kredytu w wysokości 159 mln SDR. W związku z niewywiązaniem się Rumunii z kryteriów realizacyjnych programu Fundusz zdecydował wstrzymać udostępnianie dalszych rat. Odblokowanie nastąpiło w czerwcu 1982 r.³⁸

Rumuński program uzdrowienia gospodarki zakładał zbilansowanie obrotów bieżących w 1983 r. i uzyskanie 400 mln dol. nadwyżki w 1984 r. poprzez redukcję popytu wewnętrznego na drodze ograniczenia wzrostu płac realnych i zmniejszenia kredytów dla sektora państwowego, a także przez zmiany strukturalne obejmujące dostosowanie cen krajowych niemal do poziomu cen światowych. Wyniki uzyskane przez Rumunię - nadwyżka na rachunku obrotów bieżących równa 922 mln dol. w roku 1983 - przekroczyły zamierzenia programu³⁹. Były one jednak osiągnięte poprzez drastyczne ograniczenie importu z rozwiniętych krajów kapitalistycznych.

Transza kredytowa przypadająca na rok 1983 (20 mln dol.) została uruchomiona dopiero 1 I 1984 r. po podjęciu przez Rumunię działań warunkujących jej wykorzystanie - 15% dewaluacji leja, wprowadzenie podwyżki stopy procentowej oraz ceny ropy naftowej.

Wobec zarysowujących się poważnych rozbieżności ocen kryteriów realizacyjnych tego programu wystąpiły napięcia w stosunkach między Rumunią a MFW. W wyniku tych napięć na początku 1984 r. Rumunia zrezygnowała z wykorzystania ostatniej transzy kredytu, równej 285 mln dol. ze względu na jej niezadowolenie z warunków stawianych przez Fundusz⁴⁰. Na decyzję tę wpłynęła zapewne także znaczna poprawa stanu bilansu handlowego, a mianowicie osiągnięcie 2,4 mld dol. nadwyżki w handlu wolnodewizowym⁴¹.

³⁷ Znaczna redukcja długów RWPG, "Biuletyn Ekonomiczny PAP" 1984, nr 1377-1378, s. 27.

³⁸ Adoption of Appropriate Policies Results in Successful Adjustment, "IMF Survey" 1984, Vol. 13, No 4/February 6, s. 42.

³⁹ Rumunia anuluje ostatnią transzę kredytu, "Biuletyn Ekonomiczny PAP" 1984, nr 1373-1374, s. 40.

⁴⁰ "Financial Times" 1984, 8 III.

⁴¹ Wiatry handlu znów wieją na wschód, "Biuletyn Ekonomiczny PAP" 1984, nr 1389, s. 28.

Rumunia realizuje program stabilizacyjny, w którym dużą wagę przywiązuje się do przywrócenia wysokiej dynamiki rozwojowej oraz radykalnej redukcji poziomu zadłużenia walutowego⁴². Istotnie w minionej pięcioletce obniżono pułap zadłużenia o blisko połowę (z ok. 12 mld dol. w 1981 r.). Dokonano tego stosując forsowny eksport, surowe ograniczenia w imporcie i w pozostałych sferach ekonomiki, a także całkowicie rezygnując z zaciągania kredytów zagranicznych.

Priorytetowy cel rumuńskiej polityki gospodarczej - wygospodarowanie znacznej nadwyżki handlowej umożliwiającej stosunkowo szybką redukcję długu w walutach wymienialnych - został osiągnięty, chociaż realizacja jego była niezbyt korzystna dla gospodarki i społeczeństwa⁴³. Faktem jest, że poziom zadłużenia obniżył się do ok. 6,5 mld dol., ale nastąpiło zmniejszenie dynamiki rozwojowej, doszło do napięć w bilansie surowcowo-energetycznym oraz do pogorszenia bilansu wymiany handlowej z zagranicą. W ubiegłym roku wywóz towarów rumuńskich obniżył się o ok. 3%.

Od początku członkostwa w MFW do końca lipca 1986 r. kredyty zaciągnięte przez Rumunię osiągnęły poziom 1632,6 mln SDR. Wykorzystanie tych kredytów w kolejnych latach przedstawia tab. 2.

T a b e l a 2

Kredyty udzielone Rumunii przez MFW
w ramach wszystkich ciągnień (w mln SDR)

Lata	Suma kredytu
1972-1977	357,5
1978	39,1
1979	41,3
1980	121,3
1981	345,7
1982	321,3
1983	222,9
1984	183,6
1985	-
Razem	1 632,6
Razem do lipca 1986	1 632,6

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 1.

⁴² M. Węgłowski, Rumunia: Rok wzmożonych wysiłków, "Rynki Zagraniczne" 1986, nr 26, s. 5.

⁴³ Rumuński eksperyment, "Biuletyn Ekonomiczny PAP" 1985, nr 1433, s. 25.

V. Wietnam w MFW

Socjalistyczna Republika Wietnamu rozpoczęła swą działalność w Funduszu 5 IX 1976 r. MFW potraktował przyjęcie SRW jako kontynuację przynależności Wietnamu do tej organizacji - od 1956 r. w Funduszu reprezentowany był Wietnam Południowy.

Wietnam zaliczony został do grupy krajów najuboższych - dochód na jednego mieszkańca w 1976 r. wynosił 160 dol. rocznie. Kwotę tego kraju ustalono na poziomie 90 mln SDR. Obecnie, po ósmej podwyżce kwot wynosi ona 176,8 mln SDR, co zapewnia Wietnamowi 0,20% głosów⁴⁴.

Pomoc Funduszu jest niewielka, nawet w stosunku do niskiej kwoty tego państwa. Wietnam korzystał tylko z tych form pomocy finansowej, które nie wymagają przedstawienia długofalowego programu gospodarczego i związanych z tym negocjacji, tj. z kredytów w ramach transzy rezerwowej, pierwszej transzy kredytowej oraz ułatwień kompensacyjnych. Od początku przynależności do MFW do końca lipca 1986 r. otrzymał 112,9 mln SDR w ramach zwykłych transz kredytowych i ułatwień kompensacyjnych. Ponadto uczestniczył w drugiej e-

T a b e l a 3

Kredyty udzielone Wietnamowi przez MFW w ramach wszystkich ciągnięć (w mln SDR)

Rok	Suma kredytu
1976	15,5
1977	31,0
1978	22,5
1979	-
1980	-
1981	33,4
1982	-
1983	10,5
1984	-
1985	-
Razem	112,9
Razem do lipca 1986	112,9

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 1.

⁴⁴ "IMF Survey. Supplement on the Fund" 1984, Vol. 13, s. 7.

misji SDR, uzyskując 27,54 mln tych jednostek. Wykorzystanie kredytów w poszczególnych latach przedstawia tab. 3.

Jak widać z danych statystycznych zaprezentowanych w tab. 3, Wietnam w niewielkim stopniu wykorzystywał możliwości zaciągania kredytów w Funduszu. Na rozmiary pomocy finansowej dla Wietnamu wpływa nieprzychylnie stanowisko USA wobec tego kraju oraz negatywna ocena faktu obecności wojsk wietnamskich w Kampuczy⁴⁵. Zgodnie z opinią wicepremiera Wietnamu Tran Phuong: "MFW nadal wstrzymuje kredyty »prawnie należne« Wietnamowi jako członkowi MFW. Poprzez zamrożenie pożyczek Fundusz stara się wyrzucić presję na Wietnam"⁴⁶.

Obok kwestii politycznych korzystanie z zasobów Funduszu przez Wietnam ograniczone jest stanem sytuacji gospodarki w tym kraju. Władze Funduszu oceniały często politykę gospodarczą SRW jako nieracjonalną. Zwiększenia pomocy finansowej dla Wietnamu spodziewano się po wizycie przedstawicieli MFW w marcu 1984 r. Grupa ekspertów odnotowała pewien postęp gospodarczy. Poziom inflacji został zredukowany o połowę, zmiany w rolnictwie oceniono jako obiecujące. Jednak wysunięto zastrzeżenia pod adresem energetyki i przemysłu ciężkiego.

Jak wynika z opublikowanych informacji⁴⁷, MFW postanowił wstrzymać udzielanie pomocy finansowej dla Wietnamu. Decyzja taka została podjęta przez władze Funduszu w związku z zaleganiem ze spłatami zobowiązań wobec tej instytucji⁴⁸. Postanowienie to oceniono jako bezprecedensowe. W 40-letniej historii tej organizacji powołanej do udzielania pomocy w rozwiązywaniu problemów finansowych swoich członków był to pierwszy przypadek wstrzymania tej pomocy i do tej pory, jak wskazują dane zamieszczone w tab. 3, decyzja nie została cofnięta. Wydaje się, że wstrzymanie pomocy nie jest pozbawione politycznego podtekstu. Może być rozpatrywane jako forma nacisku w kierunku zmiany przez Wietnam kursu politycznego w Azji Południowo-Wschodniej.

⁴⁵ J. K r a n z, Państwa socjalistyczne w MFW i IBRD, "Sprawy Międzynarodowe" 1984, nr 5, s. 35.

⁴⁶ Wietnam próba cierpliwości, "Biuletyn Ekonomiczny PAP" 1984, nr 1388, s. 27.

⁴⁷ MFW wstrzymuje pomoc finansową dla Wietnamu, "Rynki Zagraniczne" 1985, nr 16, s. 1.

⁴⁸ Co dalej z problemem zadłużenia, "Biuletyn Ekonomiczny PAP" 1985, nr 1433, s. 1.

VI. Chiny w MFW

Chińska Republika Ludowa została przyjęta w poczet członków Funduszu 17 IV 1980 r.⁴⁹ Przychylna dla Chin decyzja władz MFW została podjęta szybciej niż się tego spodziewano. Pośpiech ten nie pozostawał bez związku z przyspieszeniem normalizacji stosunków na linii Pekin-Waszyngton.

Początkowa kwota Chin wynosiła 550 mln SDR (ok. 700 mln dol.), co stanowiło 1,5% aktywów Funduszu. We wrześniu 1980 r. w wyniku przeprowadzonego głosowania władze MFW zadecydowały o zwiększaniu wkładu finansowego ChRL do wysokości 1800 mln SDR. Decyzja ta pozwoliła Chinom na wybranie swego dyrektora do Rady Wykonawczej⁵⁰. Po ostatniej generalnej podwyżce kwot wysokość chińskiego wkładu wynosi 2390,9 mln SDR, co stawia Chiny na pierwszym miejscu wśród krajów socjalistycznych. Taka kwota zapewnia Chinom 2,68% głosów⁵¹.

Od początku swojego członkostwa do końca lipca 1986 r. MFW przyznał Chinom kredyty w wysokości 818,1 mln SDR, przy czym wielkość ta przypadła na pierwsze dwa lata uczestnictwa ChRL w tej instytucji. Pokazują to dane statystyczne zamieszczone w tab. 4.

T a b e l a 4

Kredyty udzielone Chinom przez MFW w ramach wszystkich ciągnięć (w mln SDR)

Rok	Suma kredytu
1980	218,1
1981	600,0
1982	-
1983	-
1984	-
1985	-
Razem	818,1
Razem do lipca 1986	818,1

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 1.

⁴⁹ J. G ł u c h o w s k i, Międzynarodowy Fundusz Walutowy a członkostwo Polski, "Sprawy Międzynarodowe" 1981, nr 12, s. 56.

⁵⁰ K r a n z, Państwa socjalistyczne w MFW i IBRD, s. 36.

⁵¹ "IMF Survey. Supplement on the Fund" 1984, Vol. 13, s. 7.

Kredyty te zostały udzielone Chinom zgodnie z polityką transzową - 368,1 mln w ramach transzy rezerwowej i 450 mln SDR w formie stand-by. Ponadto należy podkreślić, że ChRL brała udział w drugiej emisji SDR otrzymując 1 I 1981 r. 122,4 mln SDR⁵².

Chiny, jak widać z danych zamieszczonych w tab. 4, korzystają w niewielkim stopniu, uwzględniając wysokość ich kwoty, z zasobów Funduszu. W działalności na forum tej organizacji wykazują wstrzeżność polityczną i ekonomiczną.

Mimo ogromnych zmian w polityce i gospodarce ChRL, jakie zaszły w ostatnim dziesięcioleciu, władze MFW wielokrotnie podkreślały potrzebę przeprowadzenia reform o szerszym niż dotychczas zakresie. Z przychylną opinią władz Funduszu spotkał się 5-letni program reform gospodarczych przyjęty w październiku 1984 r. przez KC KPCh⁵³. Reformy te mają zmierzać do zwiększenia zakresu autonomii przedsiębiorstw, uelastycznienia systemu planowania, racjonalizacji systemu cen. Szczególną przychylną ocenę uzyskała zawarta w programie decyzja rozszerzenia dostępu do rynku chińskiego dla przedsiębiorstw z zagranicy.

VII. Węgry w MFW

W grudniu 1981 r. minister spraw zagranicznych Węgierskiej Republiki Ludowej skierował pismo do władz Międzynarodowego Funduszu Walutowego i Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju w Waszyngtonie, zawierające prośbę o przyjęcie jej w poczet członków obu instytucji finansowych⁵⁴. Motywując to posunięcie, strona węgierska wskazała na aktywny udział Węgier w międzynarodowych operacjach kredytowych i finansowych, na rozległe kontakty gospodarcze kraju oraz na jego dążenie do systematycznej poprawy warunków działalności gospodarczej - do stałego rozwoju ekonomicznego kraju.

Wniosek o przyjęcie Węgier do MFW był konsekwencją reformy gospodarczej realizowanej od 1968 r. Reforma ta zakładała wprowadzenie w praktyce coraz więcej elementów rynkowych. Warunki ekonomiczne

⁵² Annual Report 1981, IMF, Washington D.C., s. 136.

⁵³ M. Węglewski, Reforma pod specjalnym nadzorem, "Rynki Zagraniczne" 1986, nr 89-90, s. 3.

⁵⁴ Węgry zgłosiły akces do MFW, "Rynki Zagraniczne" 1984, nr 133, s. 1.

czne pozwalające na przystąpienie do Funduszu były na Węgrzech tworzone poczynając od 1976 r. Właśnie wówczas Węgry jako pierwszy kraj socjalistyczny zniosły oficjalny kurs waluty związany ze złotem i zastąpiły go bardziej realistycznym kursem handlowych na bazie porównania wartości eksportu węgierskich towarów w forintach i walutach wymiennych. W latach osiemdziesiątych Narodowy Bank Węgier przeprowadził parokrotną rewaluację forinta i z dniem 1 X 1981 r.⁵⁵ wprowadził jednolity kurs kupna, średni i sprzedaży forinta w stosunku do walut wymiennych, który obowiązuje w transakcjach kupna-sprzedaży zarówno w rozliczeniach handlowych, jak też niehandlowych. Jest to poważny krok w kierunku wymienności forinta, do czego systematycznie dążą władze kraju. Świadczy o tym nie tylko ujednolicenie kursów, ale również przeprowadzona w 1980 r. reforma cen, zwiększająca związek cen wewnętrznych z cenami światowymi, a ponadto sukcesywne eliminowanie subwencji eksportowych. Tak więc jeszcze przed przystąpieniem do MFW Węgry podjęły realizację polityki kursowej i cenowej odpowiadającej założeniom tej organizacji.

Węgierska Republika Ludowa została członkiem MFW 6 V 1982 r. Proces przyjmowania Węgier trwał pół roku i przebiegał bez większych komplikacji. Początkową kwotę wyznaczono na poziomie 375 mln SDR. Obecnie, po ósmej korekcie wynosi ona 530,7 mln SDR, co zapewnia Węgrom 0,59% głosów⁵⁶.

Węgrom przystępując do Funduszu chodziło o możliwie najszersze włączenie kraju w międzynarodowy system gospodarczy i finansowy. Ponadto sytuacja gospodarcza tego kraju nie przedstawiała się korzystnie. W roku 1982 odnotowano duży deficyt w rachunku bieżącym, obsługa zadłużenia zagranicznego była także poważnym problemem. Poza tym wskutek przystąpienia do Banku Światowego Węgry otrzymywały szansę uczestnictwa w programach inwestycyjnych finansowanych przez tę instytucję w krajach słabo rozwiniętych. Produkt narodowy brutto Węgier w przeliczeniu na jednego mieszkańca, skalkulowany początkowo przez ekspertów Banku, przewyższał znacznie górny pułap, powyżej którego Bank nie udziela ulgowych pożyczek. Władze węgierskie odrzuciły tę ocenę, która ich zdaniem spowodowa-

⁵⁵ Ujednolicenie kursu forinta, "Rynki Zagraniczne" 1981, nr 118, s. 2.

⁵⁶ "IMF Survey. Supplement on the Fund" 1984, Vol. 13, s. 7.

na została zastosowaniem zbyt wysokiego przelicznika forintów na dolary. Argumentacja ta została uznana przez Bank i Węgry zaliczono tym samym do grupy krajów słabo rozwiniętych⁵⁷.

Pierwsze porozumienia kredytowe z Funduszem zawarły Węgry jeszcze w końcu 1982 r. Były to dwie umowy kredytowe opiewające na sumę ok. 600 mln dol. Pierwsza, w ramach promesy kredytowej udzielonej na okres od 8 XII 1982 r. do 7 I 1984 r., stawiała do dyspozycji Węgier sumę 475 mln SDR⁵⁸. Kredyt ten został udzielony na cele poprawy bilansu handlowego, w tym inwestycje proeksportowe w przemyśle rolno-spożywczym. Porozumienie przewidywało 7-letni okres spłaty kredytu. Drugi kredyt w wysokości 72 mln SDR stanowił częściowe wyrównanie strat poniesionych przez Węgry od połowy 1981 r. do czerwca 1982 r. z tytułu obniżenia się cen eksportowych. Węgry zobowiązane zostały do odkupienia tej sumy w ciągu pięciu lat.

Program stabilizacyjny opracowany przez rząd węgierski i zaakceptowany przez władze MFW w 1982 r. zmierzał do znacznego zmniejszenia wydatków wewnętrznych w gospodarce. Zatem ograniczono wydatki sektora państwowego, głównie przeznaczone na import. Konsumpcję indywidualną zredukowano na drodze kontroli wzrostu płac i jednoczesnego podwyższenia cen urzędowych. Celem programu było uzyskanie znacznej nadwyżki obrotów bieżących w walutach wymienialnych. W roku 1983 Węgry odnotowały 300 mln dol. nadwyżki⁵⁹, jednak nie był to wynik, jakiego spodziewano się po realizacji programu stabilizacyjnego⁶⁰. Osiągnięciu lepszych rezultatów przeszkodziło pogorszenie się warunków handlowych i spadek eksportu węgierskich artykułów rolniczych na skutek suszy. Ta tendencja utrzymywała się w roku 1984. Uzyskano wówczas nadwyżkę 350 mln dol.

W czasie opracowywania programu stabilizacyjnego w roku 1982 rząd węgierski zobowiązał się wobec Funduszu do realizacji w ciągu następnych lat reform, zmierzających do zwiększenia wpływu sił rynkowych na decyzje gospodarcze. Projekty takich reform zawarte są w nowym programie stabilizacyjnym, którego realizację Węgry rozpoczęły od stycznia 1984 r.

⁵⁷ Europejskie kraje socjalistyczne..., s. 23.

⁵⁸ E. G o s t o w s k i, E. K o s, Węgry a Międzynarodowy Fundusz Walutowy, "Handel Zagraniczny" 1984, nr 5, s. 24.

⁵⁹ Adoption of appropriate Policies..., s. 42.

⁶⁰ Hungary Stand-by Arrangement, "IMF Survey" 1984, Vol. 13, No 2/January 23, s. 30.

Według obecnego programu instrumentem osiągania stabilizacji gospodarki jest kontrola kształtowania się popytu na rynku wewnętrznym prowadzona na drodze zaostrzeń zasad polityki kredytowej, płacowej oraz polityki cen. Realizacja programu wspierana jest finansowo przez środki udostępniane Węgrom w ramach promesy kredytowej zawartej na okres od 13 I 1984 r. do 12 I 1985 r. na sumę 425 mln dol.⁶¹

Od początku członkostwa do końca lipca 1986 r. kredyty zaciągnięte przez Węgry osiągnęły poziom 1092,3 mln SDR; wykorzystanie ich w kolejnych latach obrazuje tab. 5.

T a b e l a 5

Kredyty udzielone Węgrom przez MFW
w ramach wszystkich ciągnień
(w mln SDR)

Rok	Suma kredytu
1982	295,9
1983	332,5
1984	463,9
1985	-
Razem	1 092,3
Razem do lipca 1986	1 092,3

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 1.

VIII. Niektóre problemy uczestnictwa krajów socjalistycznych w MFW

Kwestię uczestnictwa krajów socjalistycznych w MFW należy rozważać na dwóch płaszczyznach - politycznej i ekonomicznej. Na stosunek państw socjalistycznych do Funduszu i ich pozycję w tej organizacji silniej wpływa międzynarodowa sytuacja polityczna. Po okresie napięć politycznych i ograniczonej współpracy gospodarczej polityka odprężenia lat siedemdziesiątych przyniosła ożywienie kontaktów handlowych i finansowych między Wschodem a Zachodem. Okres ten przyczynił się do zmiany stanowiska krajów socjalistycznych wobec MFW; od 1972 do 1982 r. do Funduszu przystąpiły cztery spośród sześciu państw socjalistycznych obecnie działających w tej

⁶¹ Europejskie kraje socjalistyczne..., s. 28.

organizacji. Wśród nowo przyjętych członków znalazły się trzy kraje RWPG - Rumunia, Wietnam, Węgry.

Stosunek władz Funduszu do członków będących krajami socjalistycznymi nie jest wolny od wpływów politycznych. Szybkie podjęcie decyzji o przyjęciu Chińskiej Republiki Ludowej w poczet członków czy losy polskich starań o ponowne przystąpienie do MFW mogą służyć jako przykład znaczenia stanu stosunków politycznych między danym państwem a potężnymi krajami członkowskimi.

Przyczyny polityczne mają niewątpliwie wpływ na pozycję krajów socjalistycznych w Funduszu. Do takiego sądu upoważnia porównanie rozmiarów pomocy udzielanej Wietnamowi, który pozostaje w ścisłym sojuszu politycznym z ZSRR oraz kredytów udostępnianych Jugosławii, prowadzącej od roku 1948 niezależną od ZSRR politykę zagraniczną. Jednak głębsza analiza doświadczeń krajów socjalistycznych w MFW prowadzi do wniosku, że Fundusz w swych decyzjach o udzieleniu pomocy krajom członkowskim kieruje się przede wszystkim względami ekonomicznymi. Decydujące znaczenie ma ocena stanu gospodarki danego kraju, możliwość spłaty kredytów oraz wypełnianie warunków związanych z ich wykorzystaniem. Węgry np. uzyskały w krótkim czasie od roku 1982 znaczną, w porównaniu z wysokością ich kwoty, pomoc finansową z MFW. Przyczyn tego należy upatrywać w zaufaniu władz Funduszu do racjonalnych zasad zarządzania gospodarką narodową tego państwa.

Z ekonomicznego punktu widzenia kwestię przynależności krajów socjalistycznych do Funduszu oceniać można zestawiając korzyści wypływające ze współpracy z MFW z obowiązkami spoczywającymi na jego członkach. Do niewątpliwych korzyści należy możliwość uzyskania stosunkowo niedrogich kredytów w walutach wymienialnych. Członkostwo w Funduszu stanowi bodziec do przestrzegania zasad równowagi bilansu płatniczego, w szczególności do uporządkowania polityki kursów walutowych i polityki kredytowej. Realizacja programów dostosowawczych może sprzyjać przeprowadzeniu reform gospodarki krajowej w kierunku większej racjonalności decyzji gospodarczych. Dla krajów socjalistycznych, w większości prowadzących mało efektywną politykę ekonomiczną, współdziałanie z Funduszem może doprowadzić do uzdrowienia ich sytuacji finansowej i gospodarczej.

Obok korzyści bezpośrednich fakt przynależności do Funduszu wpływa na poprawę wiarygodności kredytowej na międzynarodowych rynkach finansowych. Przykładem znów służy sytuacja Węgier. Przystąpienie tego kraju do Funduszu zahamowało odpływ krótkoterminowych

depozytów banków zachodnich, który nastąpił pod wpływem sytuacji płatniczej i zaostrzenia stosunków politycznych Wschód-Zachód na przełomie 1981 i 1982 r. Węgry w klasyfikacji "Institutional Investor", będącej swego rodzaju barometrem bankowym, awansowały z 47 pozycji w 1981 r. na 42 miejsce po przystąpieniu do MFW, choć ich wyniki gospodarcze w tych latach uległy pogorszeniu⁶².

Czerpanie korzyści z tytułu przynależności do MFW jest uwarunkowane wypełnianiem obowiązków spoczywających na krajach członkowskich. W głównej mierze sprowadzają się one do wpłacenia kwoty, konieczności zgłoszenia systemu kursu walutowego oraz prowadzenia polityki walutowej zgodnej z ogólnymi celami Funduszu, respektowanie MFW w funkcji koordynatora w zakresie polityki walutowej wszystkich krajów członkowskich oraz dostarczenie Funduszowi wielu informacji ekonomicznych. Obowiązki te w równym stopniu dotyczą wszystkich członków, bez względu na ich ustrój społeczny. Do niedawna wypełnianie niektórych obowiązków zawartych w statucie MFW uważano za niemożliwe w przypadku krajów socjalistycznych.

Obowiązek przekazywania informacji dotyczących stanu gospodarki danego kraju, niezbędnych do pełnienia przez Fundusz funkcji nadzoru i koordynacji polityki walutowej członków, był uważany przez długi okres za poważną przeszkodę uczestnictwa krajów socjalistycznych w MFW. Niewypełnianie tego obowiązku było jednym z powodów wykluczenia z Funduszu Czechosłowacji. Obecnie problem ujawniania danych ekonomicznych stracił na ostrości. Wiele krajów socjalistycznych publikuje podstawowe informacje o stanie gospodarki, udostępnia je z tytułu przynależności do innych instytucji międzynarodowych (np. GATT) czy w przypadku zaciągania kredytów w bankach zachodnich.

Kraj socjalistyczny mógł napotkać problemy w przestrzeganiu zasad polityki walutowej obowiązujących do 1978 r. Dla krajów RWPG, z uwagi na nierealne kursy ich walut, członkostwo w Funduszu wiązałoby się z koniecznością przeprowadzenia reform walutowych. Obecnie, po drugiej poprawce do Statutu MFW, kraj członkowski może wybierać reguły kursowe, które uważa za odpowiednie do swojej sytuacji. Ma jedynie obowiązek zgłoszenia ich Funduszowi i powiadomienia go o każdej zmianie zasad polityki kursowej. Możliwe jest obecnie nawet stosowanie systemu zróżnicowanych kursów walutowych.

W tym miejscu należałoby zastanowić się nad znaczeniem zasady

⁶² G o s t o w s k i, K o s, Węgry a..., s. 24.

uwarunkowania pomocy finansowej Funduszu w odniesieniu do krajów socjalistycznych. Istnieją opinie, rozpowszechniane zwłaszcza wśród krajów rozwijających się, że wymagania Funduszu stawiane przed członkami dotkniętymi trudnościami w zrównoważeniu bilansu płatniczego są zbyt surowe⁶³. W istocie warunki te niekiedy są ostre, ale zawsze kładzie się nacisk na wszechstronną konsultację z władzami danego kraju. Realizacja programów uzdrawiania gospodarki i finansów jest trudnym zadaniem, wymagającym drastycznych procesów przystosowawczych, powodujących napięcia w gospodarce, a nawet napięcia społeczne i polityczne. Z tego też względu budzi ona wiele kontrowersji. Dyrektor generalny MFW, J. de Larosiére, podkreślił, że władze Funduszu zdają sobie sprawę z tego, iż ze strony krajów dłużniczych konieczne są pewne ofiary, aby te programy wykonać⁶⁴. Głównie chodzi tu o ograniczenie popytu wewnętrznego w celu przystosowania go do posiadanych środków przy jednoczesnym forsowaniu produkcji szczególnie proeksportowej. Jest to zadanie niewątpliwie trudne do wykonania, ale realizacja tego przedsięwzięcia uruchamia nie tylko dalszą pomoc finansową Funduszu, ale przede wszystkim umożliwia znacznie większy dopływ środków z zagranicy na warunkach rynkowych.

Ustosunkowując się do opinii, że warunki nakładane przez Fundusz na kraje dłużnicze są zbyt twarde, J. de Larosiére stwierdził, iż uzdrowienie ich gospodarki jest koniecznością wynikającą z ograniczoności środków wewnętrznych. Pomoc finansowa udostępniana tym krajom przez MFW ma ułatwiać przebieg procesu uzdrawiania gospodarek, a środki Funduszu dają dodatkowy efekt w postaci poprawy wiarygodności kredytowej tych krajów i zwiększonego dopływu środków z innych źródeł. Ocenia się, że każdy dolar uzyskany z Funduszu umożliwia otrzymanie 4 dol. w formie kredytów na warunkach rynkowych⁶⁵. Gdyby wobec tego złagodzić warunki nakładane przez MFW, uległoby zmniejszeniu zaufanie do programów reform krajów dłużniczych, a w konsekwencji akcja kredytowa banków komercyjnych zostałaby bardzo ograniczona.

⁶³ IMF, *Austerity Prescriptions Could Be Hazardous*, "Business Week" 1983, February 21, s. 111.

⁶⁴ Resolution of Debt Difficulties Requires Adjustment Financing, "IMF Survey" 1983, Vol. 12, No 9/May 9, s. 128.

⁶⁵ G. B i r d, A Role for the International Monetary Fund in Economic Development, "Banca Nazionale Del Lavoro. Quarterly Review" 1982, No 143, s. 427-451.

Poza tym należy podkreślić, że te twarde warunki zalecane są wszędzie tam, gdzie władze danego kraju prowadzą szczególnie nieefektywną politykę ekonomiczną tak, że stan ich gospodarki wymaga rzeczywiście radykalnych działań. Wniosek ten należy odnieść do sytuacji krajów socjalistycznych należących do Funduszu, a więc również i do Polski, która nie tak dawno została przyjęta w poczet członków MFW. Mimo wielu zarzutów pod adresem warunków, jakie narzuca Fundusz na kraje dłużnicze, jego rola w rozwiązywaniu problemu zadłużenia światowego nie ulega wątpliwości. Fundusz jest jedyną instytucją, która może skłonić rządy krajów dłużniczych do prowadzenia długookresowej polityki uzdrowienia gospodarki, ponieważ dysponuje odpowiednim narzędziem w tym celu, a mianowicie uwarunkowaniem pomocy.

Stosowanie zasady uwarunkowania pomocy Funduszu w stosunku do krajów socjalistycznych wiąże się nie tylko z problemem surowości działań sankcyjnych, ale rodzi także pytanie, na ile zalecenia MFW dają się pogodzić z charakterem gospodarki socjalistycznej. Doświadczenia Jugosławii i Rumunii wynikające z realizacji programów stabilizacyjnych wykazały, że warunki te są możliwe do zaakceptowania przez kraje socjalistyczne i nie wymagają wprowadzenia żadnych zmian systemowych, godzących w ustrój socjalistyczny.

Konkludując należy stwierdzić, że mimo na ogół trudnych negocjacji z MFW i często uciążliwych - ze względów społecznych - warunków uzyskiwania kredytów, ostatnie lata współpracy państw socjalistycznych z Funduszem można ocenić pozytywnie. Wydaje się, że w przyszłości - niezależnie od kierunków ewolucji roli Funduszu w międzynarodowych stosunkach finansowych - współpraca z tą instytucją będzie przynosiła krajom socjalistycznym coraz więcej korzyści.

Wiesława Włodarczyk-Guzek

SOCIALIST COUNTRIES IN THE INTERNATIONAL MONETARY FUND

The article is divided into two parts. Its first part presents monographic information concerning principles and terms of participation of the socialist countries in the IMF, as well as experience gained in co-operation with this institution. The second part of the article analyzes economic determinants of the socialist countries' participation in the IMF. The problem of participation is

analyzed in two dimensions, i.e. political and economic. The authoress compares here benefits resulting from membership in the IMF with obligations and duties imposed on its members. The analysis performed in the article is supported by statistical data about the credit activity of the IMF in relation to the socialist countries.